

*І.М. Білоус,
кандидат юридичних наук
(УВС м. Вінниці)*

НЕБЕСА НЕ ПОМОГАЮТ ЛЮДЯМ, КОТОРЫЕ БЕЗДЕЙСТВУЮТ

Софокл

Кожного з нас формують ті чи інші люди і події. Озираючись назад і замислюючись про те, що спонукало мене до наукової діяльності, виділяю наступні життєві моменти. Спрагу пізнань поселив у мені батько – слідчий з багаторічним стажем, ветеран органів внутрішніх справ, він завжди був прикладом для мене, хвалив мене за найменші успіхи, підбадьорював, заохочував бажання вчитися, підтримував моє прагнення стати слідчим в органах внутрішніх справ. Далі був цікавий процес навчання у Херсонському юридичному інституті Харківського національного Університету внутрішніх справ, який дозволив отримати освіту за спеціальністю «Правоохоронна діяльність». У ході навчального процесу я отримала знання, які стали фундаментом для моєї практичної діяльності, а у подальшому надали поштовх для написання дисертаційного дослідження.

Після закінчення з червоним дипломом інституту було прийнято рішення працювати в органах внутрішніх справ. Думка про наукову діяльність виникла відразу після приходу на роботу на посаду слідчого.

Співробітники правоохоронних органів України стикаються з цілою низкою проблемних питань застосування кримінального законодавства стосовно організаторів релігійних організацій, які фактично вчиняли злочинні дії під прикриттям релігійної діяльності. Зокрема, такими питаннями були: встановлення і належне документування достатніх підстав для

порушення кримінальної справи та кваліфікації дій винних осіб; організація ефективної взаємодії слідчих та оперативних підрозділів; збирання доказів злочинних дій організаторів і керівників релігійних організацій в умовах неадекватної поведінки членів цих організацій та інші. Відсутність чітких наукових положень і практичних рекомендацій з методики розслідування злочинів названої категорії суттєво впливала і впливає у даний час на ефективність роботи правоохоронних органів у цій сфері. Існування такої проблеми певним чином пов'язано і з відсутністю у навчальних програмах з криміналістики та оперативно-розшукової діяльності юридичних навчальних закладів (у тому числі системи МВС України) відповідної тематики.

Після знайомства з моїм майбутнім науковим керівником, чудовою людиною, викладачем, доктором юридичних наук, професором Владленом Гнатовичем Гончаренком, була обрана тема дисертаційного дослідження: «Особливості розслідування злочинних посягань, вчинених на ґрунті проповідування деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів».

У результаті дослідження дисертація стала першою в Україні спробою на монографічному рівні викласти методику розслідування злочинних посягань, вчинених на ґрунті проповідування сучасних деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів. Ступінь новизни полягала в удосконаленні та подальшому

розвитку науково-теоретичних розробок щодо розслідування зазначених злочинів. Підготовлені методичні рекомендації використовувалися під час розслідування злочинів зазначеної категорії слідчими слідчих підрозділів УМВС України у Вінницькій області.

В дисертації запропоновано низку концептуальних положень, важливих як у теоретичному, так і практичному аспектах:

вперше:

з'ясовано сутність та визначено кримінально-правові прояви злочину, передбаченого ст. 181 КК України, як умисні дії, що посягають на порядок створення релігійної організації та проведення релігійної діяльності, яка забезпечує здоров'я громадян, статево свободу та недоторканість, котрі вчиняються переважно з релігійних мотивів, у вигляді організації або керівництва релігійної групи (секти), коли під приводом проповідання релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів заподіюється шкода здоров'ю людей або вчиняються дії, пов'язані зі статевою розпустою або з втягуванням неповнолітніх у діяльність релігійної групи;

визначено криміналістичну характеристику сучасних злочинних посягань, вчинених на ґрунті проповідання деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів;

визначені типові слідчі ситуації, що виникають на початковому етапі розслідування названої категорії злочинів, та наведені алгоритми дій слідчого щодо їх вирішення;

визначений перелік обставин, що підлягають встановленню у кримінальних справах вказаної категорії;

окреслені тактичні особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування та запропоновані рекомендації, які сприяють їх ефективності;

удосконалено:

кримінально-правову характеристику діянь, передбачених ст. 181 КК України; дістало подальшого розвитку.

використання деталізації показань під час допиту свідків, потерпілих, підозрюваних та обвинувачених із застосуванням типових переліків запитань та з використанням типових для цих справ тактичних операцій («Спонування адепта секти до співпраці», «Захист свідка»);

визначено коло судових експертиз, які призначаються в ході розслідування злочинних посягань на ґрунті проповідання деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів; запропонований перелік питань для кожного з видів експертиз та криміналістичні рекомендації щодо підготовки матеріалів до їх проведення;

надано рекомендації з використання спеціальних знань під час розслідування зазначеної категорії злочинів.

Методологічну основу дисертації становлять положення теорії відображення, теорії пізнання та загальної теорії криміналістики. У процесі дослідження мною проводився системний аналіз окремих нормативних актів; формально-логічний метод використовувався для розробки кримінально-правової характеристики, а методи системно-структурного аналізу та моделювання – для розробки криміналістичної характеристики злочинних посягань, які вчиняються на ґрунті проповідання деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів, слідчих ситуацій та алгоритмів їх розв'язання. Застосовувалися також порівняльний, історико-правовий, статистичний та інші методи.

Правовою основою дисертаційного дослідження послужили: Конституція України, кримінальне і кримінально-процесуальне законодавство України; законодавство, яке регулює діяльність релігійних об'єднань, та інші нормативні акти, що регулюють організацію і діяльність правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю.

Емпіричну базу склали: результати вивчення і узагальнення 45 кримінальних

справ про злочинні посягання, вчинені на ґрунті проповідування деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів на території України та Російської Федерації; матеріали про відмову в порушенні кримінальних справ про вчинення зазначених дій, матеріали адміністративної практики, а також досвід автора як слідчого органів внутрішніх справ, у провадженні якого перебували кримінальні справи про злочини, передбачені ст. 181 КК України

Практичне значення отриманих результатів є в тому, що в дисертації розроблена методика розслідування злочинних посягань на ґрунті проповідування деструктивних ідеологій чи виконання релігійних обрядів. Рекомендації, пропозиції, висновки, що сформульовані в роботі, значною мірою поширюють теорію методики розслідування окремих видів злочинів.

При цьому робота створює основу для подальшої розробки окремих криміналістичних методик розслідування зазначеної категорії злочинів. Теоретичні та прак-

тичні висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути використані при викладанні навчального курсу криміналістики.

Захист моєї дисертації відбувся 15 лютого 2011 року на засіданні спеціалізованої вченої ради в Академії адвокатури України.

Ступінь кандидата юридичних наук дався мені дуже складно, шлях до нього був тернистий, звивистий. Хочу висловити слова щирої подяки всім, хто зустрівся на моєму професійному та науковому шляху, мав на мене великий вплив.

Величезна подяка моєму науковому керівнику доктору юридичних наук, професору Гончаренко Владлену Гнатовичу, співпраця та спілкування з

Вами надали неоціненну допомогу у написанні дисертації. Від усієї душі бажаю Вам подальших успіхів, незгасаючого інтересу до життя та науки, нових ідей, найкоротших шляхів вирішення проблем, слави і кар'єри Вашим випускникам і вченим. Також бажаю Вам довголіття, міцного здоров'я та благополуччя!